

Ακούστε πού βρισκόμαστε σαν κοινωνία: σήμερα δεν είμαστε καθόλου πιο ευτυχείς συγκριτικά με πριν από πενήντα χρόνια¹. Κι όμως, όλες οι κοινωνικές τάξεις είναι πλουσιότερες και οι περισσότερες έχουν καλύτερη υγεία. Σε αυτήν την καινούργια γη των ευκαιριών τι είναι αυτό που δεν κάνουμε και το οποίο θα μπορούσαμε;

Στο βιβλίο αυτό επιχειρήσα να παρουσιάσω συνοπτικά τα αποδεικτικά στοιχεία². Τώρα γνωρίζουμε αρκετά για να καταλάβουμε ποιες κοινωνικές φιλοσοφίες θα αυξήσουν την ευτυχία και ποιες θα τη μειώσουν. Παραθέτω μερικά από τα κυριότερα πράγματα που γνωρίζουμε και τις συνέπειές τους: δώδεκα αλήθειες σχετικά με την ευτυχία.

Η ευτυχία έχει σημασία

- **Η ευτυχία είναι μία αντικειμενική διάσταση της εμπειρίας μας³**. Και μπορεί να μετρηθεί. Μπορούμε να ρωτήσουμε τα άτομα πώς νιώθουν. Μπορούμε να ζητήσουμε από τους φίλους τους ή

κάποιους παρατηρητές μία ανεξάρτητη αξιολόγηση. Επίσης, και αυτό είναι σημαντικό, μπορούμε τώρα να μετρήσουμε την ηλεκτρική δραστηριότητα στα σχετικά τμήματα του εγκεφάλου ενός ατόμου. Όλες αυτές οι διαφορετικές μετρήσεις δίνουν συνεπείς απαντήσεις σχετικά με την ευτυχία ενός ατόμου. Με αυτές μπορούμε να εντοπίσουμε τις εξάρσεις και τις υφέσεις στις εμπειρίες ενός ατόμου, ενώ μπορούμε επίσης να συγκρίνουμε την ευτυχία διαφορετικών ατόμων. Οι μετρήσεις συνεχίζουν να είναι μάλλον πρόχειρες, αλλά βελτιώνονται με γρήγορο ρυθμό.

Συνεπώς η ευτυχία είναι ένα πραγματικό, αντικειμενικό φαινόμενο. Επιπλέον, τα καλά συναισθήματα απωθούν τα άσχημα και αντίστροφα, επομένως η ευτυχία είναι μία απλή διάσταση όλων των εμπειριών μας στο διάστημα που δεν κοιμόμαστε, που μπορεί να ξεκινούν από τον πιο ανυπόφορο πόνο και την εξαθλίωση στο ένα άκρο και να φτάνουν στην υπέρτατη χαρά και ικανοποίηση στο άλλο.

- **Είμαστε προγραμματισμένοι να επιζητούμε την ευτυχία⁴.** Μία πηγή ευτυχίας, συχνά, συγκρούεται με μια άλλη και επιλέγουμε τις πηγές μας σύμφωνα με το συγκριτικό κόστος τους και πώς ωφελούν την ευτυχία μας. Κατά κανόνα, αυτό που μας κάνει ευτυχισμένους είναι καλό για εμάς και επομένως έχει βοηθήσει στη διαίωσή του είδους μας. Αυτό ισχύει όχι μόνον για την αγάπη μας για το φαγητό και το σεξ, αλλά και για την ενστικτώδη δυνατότητά μας για συνεργασία. Στην πλειοψηφία της, αλλά όχι εξ ολοκλήρου, η ηθική συμπεριφορά κάνει ένα άτομο να νιώθει καλύτερα. Αν έχουμε προγραμματιστεί να επιζητούμε την ευτυχία, δεν πρέπει να απορούμε που η ευτυχία παίζει τόσο κεντρικό ρόλο στη ζωή μας.
- **Επομένως είναι αυταπόδεικτο ότι καλύτερη κοινωνία είναι η πιο ευτυχισμένη⁵.** Ή τουλάχιστον αυτό ισχυρίζομαι εγώ. Οι συντάκτες του κειμένου της Διακήρυξης της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας είχαν τη σωστή άποψη. Αυτό σημαίνει ότι η δημόσια πολιτική πρέπει να κρίνεται με βάση τον τρόπο με τον οποίον αυξάνει την ανθρώπινη ευτυχία και μειώνει την ανθρώπινη μιζέρια. Ομοίως, η ιδιωτική συμπεριφορά πρέπει να έχει ως στόχο της την παραγωγή της μέγιστης συνολικής ευτυχίας.

Είναι πολλά τα επιχειρήματα που έχουν αναπτυχθεί ενάντια σε αυτήν τη φιλοσοφία, αλλά κανένα από αυτά δεν αντέχει. Πράγματι, πολλά από αυτά εξαφανίζονται κάτω από το φως των νέων ψυχολογικών γνώσεών μας. Και κανένας δεν πρότεινε καμία άλλη «υπέρτατη» αρχή η οποία θα μπορούσε να διατητηύσει, όταν ένας κανόνας ηθικής (όπως το να λες την αλήθεια) συγκρούεται με κάποιον άλλον (όπως η ευγένεια).

- **Η κοινωνία μας είναι απίθανο να γίνει ευτυχέστερη, εκτός αν οι άνθρωποι συμφωνήσουμε ότι αυτό θέλουμε να συμβεί⁶.** Συνεπώς, το ιδανικό της μέγιστης ευτυχίας επιτελεί δύο λειτουργίες. Μπορεί να μας βοηθήσει να σκεφτούμε χωρίς πάθος σχετικά με το πώς θα οργανώσουμε την κοινωνία μας. Επίσης μπορεί να μας εμπνεύσει με μία γεμάτη πάθος δέσμευση προς το κοινό καλό. Η σύγχρονη κοινωνία χρειάζεται απεγνωσμένα μία έννοια για το κοινό καλό γύρω από την οποία να ενώσει τις προσπάθειες των μελών της. Εδώ βρίσκεται η σωστή έννοια. Θέλουμε να αυξήσουμε τη γενική ευτυχία και δεσμευόμαστε προς αυτόν το σκοπό. Κανένα άτομο δεν θα πετύχει ποτέ αυτό το ιδανικό. Αν όμως αναγνωρίσουμε το ιδανικό, είναι πιθανόν να ζήσουμε πιο κοντά σε αυτό.

Οι πηγές της ευτυχίας

Επομένως τι είναι αυτό που κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους;

- **Οι άνθρωποι είναι βαθύτατα κοινωνικά όντα⁷.** Οι περισσότεροι άνθρωποι προτιμούν να έχουν κάποια συντροφιά τις περισσότερες ώρες. Η φιλία και ο γάμος κάνουν τους ανθρώπους ευτυχέστερους. Η ανεργία προκαλεί μιζέρια (εξαθλίωση) που προχωρεί πέρα από τον αντίκτυπο που έχει η απώλεια εισοδήματος, επειδή σπάει κάποιον κοινωνικό δεσμό. Στην ουσία, σε μεγάλο βαθμό, οι κοινωνικοί δεσμοί μας ορίζουν την προσωπική μας ταυτότητα και δίνουν νόημα στη ζωή μας. Άρα, είναι μία πολύ μεγάλη πλάνη πολλών οικονομολόγων να νομίζουν ότι οι ανθρώπινες σχέσεις είναι κυρίως ένα μέσο για την επίτευξη κάποιου σκοπού, αντί και ένας σκοπός αυτός καθαυτός. Αυτό ισχύει και για την πολιτική διαδικασία. Πολλοί οικονομολόγοι παραπονούνται ότι οι άνθρω-

ποι νοιάζονται για τις διαδικασίες και όχι απλώς για τα «αποτελέσματα». Όμως, αν είναι έτοι οι άνθρωποι, ποιοι είμαστε εμείς που θα πούμε ότι πρέπει να είναι διαφορετικοί;

- **Ως κοινωνικά όντα θέλουμε να εμπιστευόμαστε ο ένας τον άλλον⁸.** Η μέση ευτυχία σε μία χώρα, συγκριτικά με μία άλλη, μπορεί σε μεγάλο βαθμό να ερμηνευτεί από έξι βασικούς παράγοντες (και το ίδιο ισχύει και για το ποσοστό των αυτοκτονιών). Οι παράγοντες αυτοί είναι: 1) το ποσοστό των ατόμων που λένε ότι μπορούν να εμπιστευτούν άλλα άτομα, 2) το ποσοστό των ατόμων που ανήκουν σε κοινωνικές οργανώσεις, 3) το ποσοστό των διαζυγίων, 4) το ποσοστό της ανεργίας, 5) η ποιότητα της κυβέρνησης (διακυβέρνησης) και 6) οι θρησκευτικές πεποιθήσεις. Δυστυχώς, κατά τα τελευταία σαράντα χρόνια, τα επίπεδα εμπιστοσύνης μειώθηκαν θεαματικά στη Βρετανία και στις ΗΠΑ, αλλά όχι και στην ηπειρωτική Ευρώπη. Στις ΗΠΑ και τη Βρετανία σήμερα, το ποσοστό των ενηλίκων που νομίζουν ότι μπορούν να εμπιστευτούν τους περισσότερους είναι το μισό εκείνου που ίσχυε στη δεκαετία του '50. Επομένως, οι πολιτικές που ενθαρρύνουν την εμπιστοσύνη είναι πάρα πολύ σημαντικές. Αυτές, μεταξύ άλλων, είναι η ηθική παιδεία στα σχολεία και οι πολιτικές για τη δημιουργία σταθερών οικογενειών, κοινοτήτων και χώρων εργασίας.

Δεν θέλουμε υψηλό ποσοστό αλλαγής προσωπικού στους χώρους εργασίας, αλλαγής προσώπων στις κατοικίες ή υψηλό ποσοστό εναλλαγής συζύγων (δηλαδή, πολλά διαζύγια), παρά μόνον εκεί όπου τα σαφή πλεονεκτήματα αντισταθμίζουν το ανθρώπινο κόστος και τις λοιπές μορφές κόστους. Ούτε θέλουμε οι επιχειρήσεις μας και οι δημόσιες υπηρεσίες μας να αναδιαρθρώνονται επανειλημμένα με μεγάλες απώλειες στην εμπιστοσύνη σε κάθε στάδιο. Δυστυχώς, οι πολιτικοί ηγέτες στις ΗΠΑ και στη Βρετανία έχουν ανεβάσει την «ευελιξία» και την «αλλαγή» στο ίδιο επίπεδο με τη μητρότητα και τη μηλόπιτα. Όμως υπάρχουν τεράστια πλεονεκτήματα για την έλλειψη ευελιξίας και την προβλεψιμότητα, όπως εκτιμούν οι κάτοικοι της ηπειρωτικής Ευρώπης. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η συνεχής, εκ νέου, αριστοποίηση δεν είναι η καλύτερη οδός που οδηγεί στην ευτυχία. Είναι πιθανότερο να είσαι ευτυχής, αν αποδεχθείς αυτό που είναι «αρκετά καλό» απ' ό,τι αν νιώθεις ότι πρέπει πάντα να πετυχαίνεις το μέγιστο.

Επίσης, οι άνθρωποι θέλουν να τους εμπιστευούνται και να τους σέβονται οι άλλοι. Αυτό προϋποθέτει ότι έχουν κάποια αυτονομία. Οι περισσότεροι θέλουμε να νιώθουμε ότι εργαζόμαστε καλά ή ότι βοηθούμε άλλους, επειδή δεν θα ήταν δυνατόν να μας σέβονταν διαφορετικά οι άλλοι. Αυτό είναι ένα κεντρικό στοιχείο στην παρακίνησή μας προς εργασία: η ικανοποίηση των επαγγελματικών προτύπων. Παρ' όλα αυτά, κατά τα τελευταία χρόνια, οι εργοδότες χρησιμοποιούν όλο και πιο πολύ τα οικονομικά κίνητρα για να παρακινούν τα άτομα. Η αμοιβή σε σχέση με την απόδοση έχει παρεισφρήσει παντού, ακόμη και στις δημόσιες υπηρεσίες.

Αυτοί που τάσσονται υπέρ αυτής πιστεύουν ότι αν προσθέσουν ένα επιπλέον κίνητρο, οι άνθρωποι είναι δεδομένο ότι θα εργαστούν σκληρότερα. Υποθέτουν ότι όλα τα άλλα κίνητρα θα διατηρήσουν τη δύναμη που διαθέτουν ήδη. Όμως δεν είναι έτσι οι άνθρωποι. Αν πληρώσεις κάποιον για κάτι, σταματά να θεωρεί ότι το περιμένεις αυτόματα από αυτόν να το κάνει. Συνεπώς, μπορεί να εργάζονται ακόμη λιγότερο. Άρα, καθορίζοντας στόχους και πληρώνοντας ανθρώπους για την επίτευξή τους μπορεί να μην είναι η άριστη μέθοδος για να φέρεις την επανάσταση στις δημόσιες υπηρεσίες.

- **Οι άνθρωποι είναι επίσης βαθιά προσηλωμένοι στο ισχύον καθεστώς⁹.** Απεχθάνονται την κάθε είδους απώλεια, ενώ νοιάζονται λιγότερο για τα οφέλη τους παρά για τις ζημιές. Οι ερευνητές διαπιστώνουν συνήθως ότι μία απώλεια εισοδήματος της τάξης των 100 ευρώ στενοχωρεί σε διπλάσιο βαθμό από όσο βοηθά μία αύξηση στο εισόδημα κατά 100 ευρώ. Αυτή δεν είναι μία δυσφορία που μπορεί να αγνοηθεί, αλλά είναι ένα γεγονός που πρέπει να το σεβαστούμε. Παρ' όλα αυτά, οι ρασιοναλιστές ευχαρίστως αναδιοργανώνουν πράγματα χωρίς να σταθμίζουν σωστά το κόστος, σε σχέση με την ευτυχία που αποκομίζουν από την ανατροπή μιας καθιερωμένης τάξης.

Γενικότερα οι άνθρωποι επιθυμούν ό,τι τους είναι γνώριμο. Τα ποσοστά εγκληματικότητας και διανοητικών ασθενειών είναι υψηλότερα στις μεταβατικές ή μεικτές κοινωνίες, αν όλα τα άλλα θεωρηθούν ότι είναι ίδια. Αυτό είναι ένα σημαντικό κόστος της υψηλής κινητικότητας. Οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί οικονομολόγοι μπορεί να συνιστούν στους Ευρωπαίους ότι πρέπει να αλ-

λάζουν σπίτι συχνότερα. Αυτό σίγουρα θα αυξήσει την παραγωγικότητα, αλλά δεν είναι μία επιθυμητή κατάσταση παρά μόνον αν τα οφέλη από την υψηλότερη παραγωγικότητα θα αντισταθμίζουν το κόστος της υψηλότερης εγκληματικότητας και της οικονομιακής αστάθειας. Ο στόχος της δημόσιας πολιτικής πρέπει να είναι η ευτυχία και όχι ο δυναμισμός.

- **Οι άνθρωποι έχουν συνείδηση του κύρους**¹⁰. Η φυσική επιλογή έχει εμφυτεύσει μέσα μας την επιθυμία να προοδεύουμε πιο πολύ από τους άλλους, ή τουλάχιστον να μην υστερούμε έναντι των άλλων. Αυτό προκαλεί τον αγώνα δρόμου για την κατάκτηση της πρώτης θέσης. Σε κάθε αγώνα δρόμου, υπάρχει δεδομένος αριθμός νικητών. Για κάθε κερδισμένο, υπάρχει και ένας ζημωμένος. Είναι ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Αυτό ισχύει και στον αγώνα δρόμου για το κύρος, αφού η συνολική ποσότητα κύρους που υπάρχει σε μια κοινωνία είναι σταθερή. Αυτός είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίον ως κοινωνία δεν γίναμε ευτυχέστεροι.

Συνεπώς τι μπορεί να γίνει; Αν ένα άτομο εργάζεται σκληρότερα και κερδίζει περισσότερα, μπορεί και ο ίδιος να κερδίσει αυξάνοντας το εισόδημά του συγκριτικά με άλλους. Όμως οι άλλοι χάνουν, επειδή το εισόδημά τους τώρα μειώνεται σε σχέση με το δικό του. Δεν τον ενδιαφέρει πόση ρύπανση προκαλεί στους άλλους με αυτόν τον τρόπο και συνεπώς πρέπει να του δώσουμε ένα αυτόματο κίνητρο για να το κάνει. Αυτό το κίνητρο το παρέχει η φορολογία. Αν φροντίσουμε οι φόροι να είναι ανάλογοι με τη ζημία που προκαλεί ένα άτομο στους άλλους όταν εκείνος κερδίζει περισσότερα, τότε θα εργαστεί σκληρότερα αν υπάρχει ένα πραγματικό καθαρό όφελος στην κοινωνία ως σύνολο. Είναι αποτελεσματικό να αποθαρρύνουμε την εργασιακή προσπάθεια που επιδεινώνει τη θέση της κοινωνίας. Συνεπώς η φορολογία είναι ένας τρόπος να ελέγξουμε τον αγώνα δρόμου και πρέπει να σταματήσουμε να απολογούμαστε για τις «τρομερές» επιπτώσεις της, που είναι η αφαίρεση των κινήτρων. Αν οι αρμόδιοι που μειώνουν τη φορολογία νομίζουν ότι οι άνθρωποι πρέπει να εργάζονται ακόμη σκληρότερα, πρέπει να εξηγήσουν το λόγο.

Επίσης υπάρχει μία ακόμη τακτική για τον περιορισμό του αγώνα δρόμου: η παιδεία. Έχει περάσει η εποχή της εξέλιξης κατά την οποία μόνον οι πιο «γυμνασμένοι» μπορούν να επιβιώσουν. Συ-

νεπώς πρέπει να διδάξουμε στους νέους μας να δίνουν μικρότερη βαρύτητα στο κύρος και περισσότερη στο να βοηθούν τους συνανθρώπους τους. Η ιδέα αυτή δεν είναι καινούργια, αλλά δέχεται πραγματικό σφυροκόπημα στη σημερινή εποχή του αχαλίνωτου ατομικισμού. Μπορεί να κερδίσει μόνον αν έχει την υποστήριξη μιας ουσιαστικής επιχειρηματολογίας που στηρίζεται στη γνώση.

- **Οι άνθρωποι είναι πολύ προσαρμόσιμα όντα**¹¹. Όπως συμβαίνει με τα άλλα ζώα, τα συναισθήματά μας προσαρμόζονται σύμφωνα με τις εμπειρίες μας, και συνεπώς όταν τα πράγματα αλλάζουν, οι αρχικές αντιδράσεις μας τελικά ελαττώνονται και στρεφόμαστε προς την αρχική κατάσταση των συναισθημάτων μας. Αν η κατάσταση βελτιωθεί, ύστερα από λίγο τη θεωρούμε δεδομένη. Αν επιδεινωθεί, τελικά και αυτή θα την αποδεχθούμε σε μεγάλο βαθμό. Αυτός είναι ένας άλλος λόγος για τον οποίον η οικονομική ανάπτυξη δεν αύξησε την ευημερία όσο περιμέναμε. Ο αριθμός των ατόμων που είναι δυσαρεστημένα με την οικονομική τους θέση συνεχίζει να είναι τόσο μεγάλος όσο και πριν από τριάντα χρόνια, παρόλο που οι άνθρωποι είναι πολλές φορές πλουσιότεροι. Τι κρίμα!

Με άλλα λόγια, το εισόδημα προκαλεί εθισμό. Υποθέστε ότι το εισόδημά μου και τα έξοδά μου αυξάνονται φέτος. Του χρόνου, θα χρειαστώ ακόμη περισσότερο εισόδημα για να επιτύχω ένα δεδομένο επίπεδο ευτυχίας. Στην πραγματικότητα, σε μεγάλο βαθμό, αυτή η αλλαγή στο εισόδημα παρά αυτό καθαυτό το εισόδημα είναι που επηρεάζει την ευτυχία μας, εκτός αν είμαστε πολύ φτωχοί. Από αυτή την άποψη το εισόδημα είναι πολύ διαφορετικό από, π.χ., τη φιλία επειδή αν φέτος αποκτήσω περισσότερους φίλους, αυτό θα έχει μόνιμες επιπτώσεις στην ευτυχία μου. Δεν τους θεωρώ δεδομένους και συνεχίζω να χρειάζομαι περισσότερους φίλους στη χρονιά που έρχεται. Συνηθίζουμε πιο γρήγορα τα πράγματα που μπορούμε να αγοράσουμε με το χρήμα απ' ό,τι τα πράγματα που δεν μπορούμε να αγοράσουμε με το χρήμα. Συνηθίζουμε περισσότερο τα αγαθά παρά τις σχέσεις.

Δεδομένου ότι τα περισσότερα άτομα δεν προβλέπουν τις επιπτώσεις εθισμού του εισοδήματος και των δαπανών, η φορολογία παίζει και πάλι έναν χρήσιμο ρόλο, όπως και με τις άλλες μορφές εθισμού, για παράδειγμα, το κάπνισμα. Οι φόροι μας απο-

θαρρύνουν να μην εργαζόμαστε πολύ και να συμμετέχουμε σε ένα «μαγκανοπήγαδο» που προκαλεί λιγότερη αύξηση της ευτυχίας από όση προσδοκούσαμε.

Αν συνδυάσουμε αυτό το επιχείρημα περί εθισμού με το επιχείρημα περί της επιδίωξης του κύρους, μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε σοβαρά ότι, έως κάποιο ύψος, οι φόροι δεν είναι αναποτελεσματικοί, όπως συχνά κάποιοι ισχυρίζονται. Μάλλον χρειαζόμαστε τη φορολογία επί του εισοδήματος από εργασία για να διατηρήσουμε μία ανεκτή ισορροπία στην εργασιακή ζωή. Αντίθετα, οι περικοπές των φόρων φυσικά και θα αυξήσουν την παραγωγή αλλά θα βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής μας;

- **Σε κάθε περίπτωση, το επιπλέον εισόδημα αυξάνει την ευτυχία όλο και πιο λίγο, καθώς τα άτομα γίνονται πλουσιότερα¹².** Αυτό ήταν το παραδοσιακό επιχείρημα για την αναδιανεμητική φορολογία και το επιβεβαιώνουν οι σύγχρονες έρευνες για την ευτυχία. Το επιχείρημα ισχύει και μέσα στην ίδια χώρα και ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες. Στις φτωχές χώρες, το επιπλέον εισόδημα αυξάνει την ευτυχία πολύ περισσότερο απ' ό,τι στις πλούσιες χώρες και αυτός είναι ο λόγος που η παροχή βοήθειας προς τον Τρίτο Κόσμο πρέπει να είναι ένας από τους σημαντικότερους ηθικούς στόχους για τις κοινωνίες της Δύσης. Επιπλέον, οι πολιτικές οι οποίες σίγουρα θα αυξήσουν τη μιζέρια (εξαθλίωση), όπως οι πιο χαλαροί νόμοι που διέπουν τα τυχερά παιχνίδια, δεν μπορούν ποτέ να δικαιολογηθούν από το εισόδημα που δημιουργούν. Το εισόδημα δεν είναι το παν.
- **Στην πραγματικότητα, η ευτυχία εξαρτάται από την εσωτερική μας ζωή όσο και από τις εξωτερικές συνθήκες¹³.** Μέσω της παιδείας και της πρακτικής, είναι δυνατόν να βελτιώσουμε την εσωτερική ζωή μας, να αποδεχθούμε τον εαυτό μας καλύτερα και να νιώσουμε περισσότερα για τους άλλους. Μέσα στους περισσότερους ανθρώπους, υπάρχει μία βαθιά θετική δύναμη, η οποία μπορεί να απελευθερωθεί αν μπορούσαμε να ξεπεράσουμε τις αρνητικές σκέψεις μας. Η ανάπτυξη αυτής της εσωτερικής δύναμης χαρακτήρα πρέπει να αποτελεί σημαντικό στόχο της παιδείας. Για τους ενήλικες, υπάρχει ένα φάσμα από πνευματιστικές πρακτικές που βοηθούν να επέλθει ειρήνη πνεύματος, από τον

βουδιστικό διαλογισμό έως τη θετική ψυχολογία. Για όσους αγωνίζονται, η γνωσιακή θεραπεία έχει πολλές επιτυχίες στο ενεργητικό της. Για όσους βρίσκονται σε ακραίες καταστάσεις μιζέριας, τα ψυχιατρικά φάρμακα και η γνωσιακή θεραπεία έχουν πιθανότατα βοηθήσει περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αλλαγή μέσα στα πενήντα τελευταία χρόνια, και μπορούμε να αναμένουμε περαιτέρω σημαντικές εξελίξεις.

- **Η δημόσια πολιτική μπορεί πιο εύκολα να απομακρύνει τη μιζέρια από το να αυξήσει την ευτυχία¹⁴.** Αυτό συμβαίνει επειδή οι αιτίες της μιζέριας είναι πιο προφανείς, ειδικότερα όταν κοιτάξουμε πιο μακριά από τον οικογενειακό κύκλο. Επίσης είναι ηθικά δίκαιο να δώσουμε επιπλέον βαρύτητα στην απάλειψη της μιζέριας. Συνεπώς αυτός θα έπρεπε να είναι ένας σημαντικός στόχος της δημόσιας πολιτικής. Στη Δύση, η πιο εξαθλιωμένη ομάδα ατόμων είναι οι διανοητικά άρρωστοι. Γνωρίζουμε πώς να βοηθήσουμε τους περισσότερους από αυτούς, αλλά μόνον το ένα τέταρτο εξ αυτών ακολουθούν σήμερα κάποια θεραπεία. Τους χρωστάμε κάτι καλύτερο.